

Dr. Harsányi Gyöngyi*

A szerzői és iparjogvédelmi jogok gyakorlására irányuló szerződések a Ptk-ban – társasági szerződés és jogbérleti szerződés

A hatályos magyar Polgári Törvénykönyvben szabályozott szerződések közül a társasági szerződés, illetve a jogbérleti szerződés körében is fontos szerepet játszanak a szellemi javak, a szerzői és iparjogvédelmi jogok, amelyeket e két szerződéstípus között – jelen írásomban – közös nevezőként fogtam fel, hiszen a jogbérleti szerződés közvetett tárgyának minősülő szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyak és védett ismeretek a társasági szerződés esetében nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként, azaz az apport tárgyaként jelenhetnek meg.

Először a társasági szerződést vizsgáltam oly módon, hogy a három társasági törvény illetve a jelenlegi Ptk. szabályozásában végigkísérem a fejlődéstörténetet. A szerzői és iparjogvédelmi jogok és alkotások apportként történő meghatározása az első társasági törvénytől a hatályos Ptk.-ig sok változáson ment keresztül, és mindig körülölelte némi bizonytalanság, ezért bőségesen adott munkát a bíróságoknak is ennek megítélése. Kiindulópontként ide illik egy száz évvel ezelőtti Kúriai döntés szentenciája. „A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásnál a törvény rendelkezésénél fogva követelmény a forgalomképesség, vagyis az, hogy szükség esetén a hitelezők a tőkéből, akár végrehajtás útján is, hozzájuthassanak követeléseikhez. A korábbi és újabb bírói gyakorlat szerint is az apport tekintetében elfogadásra került minden olyan jog, jogosítvány, esetleg szabadalom, avagy vevőkör átengedése vagy más szolgáltatás, melynek meghatározható vagyoni értéke van.”¹

* Dr. Harsányi Gyöngyi, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kereskedelmi Jogi Tanszék, Miskolc

¹ Magyar Királyi Kúria 303/1909. sz. döntés.

I. A szellemi alkotások és szellemi alkotásokhoz fűződő jogok, mint nem pénzbeli vagyoni hozzájárulások a társasági jogban

A társasági szerződéssel összefüggésben tehát a szellemi alkotásoknak, illetve a szellemi alkotásokra vonatkozó jognak a vagyoni hozzájárulással, ezen belül is az apport szolgáltatással kapcsolatban van jelentősége. A szellemi alkotásoknak apport tárgyként történő szabályozása meglehetősen hektikus képet mutat a különböző Társasági törvényekben.

I/1. Az 1988. évi VI. törvény szabályozása (továbbiakban: I. Gt.)²

A társaság vagyona alapításkor a tagok pénzbetétéből (pénzbeli hozzájárulásából), valamint az általuk rendelkezésre bocsátott nem pénzbeli betétből (hozzájárulásból) áll. A nem pénzbeli betét bármilyen, vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, szellemi alkotás és vagyoni értékű jog lehet.

A kft. és az rt. szabályai körében további rendelkezésként jelenik meg, hogy nem pénzbeli betétként –a fentebb meghatározott feltételek fennállása esetén is - csak olyan végrehajtás alá vonható dolgot, továbbá olyan szellemi alkotást vagy jogot lehet figyelembe venni, amelyet utóbb a gazdasági társaság harmadik személy hozzájárulása (engedélye) nélkül ruházhat át.³

Ebben a korszakban a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatára is fontos szerep hárult a know-how mibenlétének, illetőleg a know-how apportálhatóságának megállítása terén⁴. Ennek során kimondja, hogy az apport leírását a know-how jogosultjának a társaság rendelkezésére kell bocsátania, ami biztosítja azt, hogy a know-how a jogosult személyétől elszakadjon, és így szükség esetén a hitelezők követeléseinek fedezetévé váljon. Kifejezetten kimondja továbbá, hogy az 1988. évi VI. törvény indokolásából kiindulva a végrehajthatóság gyakorlatilag a forgalomképességgel egybeeső fogalom, és ha az apport és az apportőr személye egymástól elválik, vagyis az apport leírását a tag a társaság rendelkezésre bocsátotta, ez a feltétel megvalósul.

² I. Gt. 22. § (2) bek.

³ I.Gt. 161. § (3) bek. és 253.§(1) bek.

⁴ Lásd. a BH 537/ 1992., illetve BH 257/1992. jogeseteket.

I/2. Az 1997. évi CXLIV. törvény szabályozása (a továbbiakban: II. Gt.)

A gazdasági társaság alapításához valamennyi tag vagyoni hozzájárulása szükséges. A tagok vagyoni hozzájárulása pénzbeli hozzájárulásból (pénzbetét), illetve a tagok által a gazdasági társaság tulajdonába adható nem pénzbeli hozzájárulásból (nem pénzbeli betét) áll.⁵

A jegyzett tőke részét képező nem pénzbeli hozzájárulás bármilyen vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, illetve szellemi alkotás, valamint vagyoni értékű jog lehet. Nem pénzbeli hozzájárulásként csak olyan végrehajtás alá vonható dolgot és szellemi alkotást vagy jogot lehet figyelembe venni, amelyet utóbb a gazdasági társaság harmadik személy hozzájárulása (engedélye) nélkül ruházhat át.⁶ A szellemi alkotások, illetőleg a hozzájuk kapcsolódó forgalomképes vagyoni jogok szabadon apportálhatók. Így apport tárgyai lehetnek a szerző vagyoni jogai, a szabadalmi oltalomból eredő vagyoni jogok, a védjegy, az ipari minta és a használati minta. Apportálható a know-how is, amely vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismeretek és tapasztalatok összessége, amennyiben az tárgyi formában is megjelenik (technológiai leírás, tanulmány), és így az apportőr személyétől elválasztható.⁷ A tárgyasultság, az egyedi rögzítettség tehát mindenképpen fontos kritériuma a know-how-nak hiszen, ha nem válik el a jogosult személyétől, értelemszerűen nem kerülhet a gazdasági társaság tulajdonába. Azzal ugyanis, hogy a leírást az apportőr a társaság rendelkezésére bocsátja, az a társaság tulajdonába kerül, és a továbbiakban a társaság vagyonának részét képezi. Ez az apport akkor is a társaság tulajdonában marad, ha a tag megválí a társaságtól, az alaptőke részeként a hitelezők kielégítésének fedezetéül szolgál.⁸

I/3. A 2006. évi IV. törvény szabályozása (a továbbiakban: III. Gt.)

A gazdasági társaság alapításához valamennyi tag vagyoni hozzájárulása szükséges. A tagok vagyoni hozzájárulása pénzbeli hozzájárulásból (pénzbetét), illetve a tagok által a gazdasági társaság tulajdonába adható nem pénzbeli hozzájárulásból (nem pénzbeli betét) áll.⁵

⁵ II. Gt. 12.§ (1) bek.

⁶ II. Gt. 124. § (3) bek. és 208.§ (2) bek.

⁷ Legfelsőbb Bíróság GK. 52. (BH 1995/111.)

⁸ Cgf.II.30656/1991/2. In: Társasági és cégjoggal kapcsolatos bírósági határozatok gyűjteménye (Szerk.: Juhász József- Németh István) Hírlapkiadó Közlöny- és Kiadványszerkesztő Igazgatóság, Budapest, 1992. 54.

lásból, illetve a tagok által a gazdasági társaság javára szolgáltatott nem pénzbeli hozzájárulásból áll.⁹

Nem pénzbeli hozzájárulás bármilyen vagyoni értékkel rendelkező dolog, szellemi alkotáshoz fűződő vagy egyéb vagyoni értékű jog lehet.¹⁰

Az első és második Gt. általános része nem tartalmazott apport meghatározást, csak a kft. és az rt. szabályai körében voltak konkretizáló rendelkezések. Innentől viszont átkerült az általános szabályok körébe. Mivel a végrehajtás alá vonhatóságot az uniós irányelv nem tartalmazta, ezért ebben a szabályban a jogalkotó már mellőzte ezt az ismérvet. Azonban a forgalomképeség, vagyis az átruházhatóság egyben végrehajthatóságot is jelent, akár hangsúlyozza ezt külön a jogszabály, akár nem. A végrehajthatóság szűkebb értelemben a végrehajtás alá vont vagyontárgy értékesíthetősége, de jelentheti annak másfajta hasznosíthatóságát is, amely alkalmas a hitelezői igény kielégítésére. Követelmény, hogy az apport és az apportőr személye egymástól elválasztható legyen, és az apportőr társaságtól való távozása ne szüntesse meg az apportot, és ne okozza a tőke sérelmét.¹¹

I/4. 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.)

Az alapító vagy a tag által a jogi személy rendelkezésére bocsátott vagyon pénzből és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásból állhat. Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként az alapító vagy a tag dolog tulajdonjogát vagy vagyoni értékű jogot ruházhat át a jogi személyre.¹²

Az új Ptk-beli apportszabályok, tehát, a három Gt-hez képest a legletisztultabbak, és legegyszerűbbek. Bár a törvény nem hangsúlyozza a dolog esetében, hogy vagyoni értékkel kell rendelkeznie, ez elengedhetlen feltétel hitelezővédelmi szempontból, vagyis, hogy adott esetben a hitelezők számára rendelkezésre álló tőke valódi, reális értékkel bírjon. A szellemi alkotás kimaradt a lehetséges apport tárgyainak felsorolásából, holott az mind a három társasági törvényben szerepelt. Ennek oka, hogy szellemi alkotást vagy dologként, vagy vagyoni értékű jogként lehet apportálni. „Ha egy szellemi alkotás fizikai formában, dologként

⁹ III. Gt. 13.§ (1) bek.

¹⁰ III. Gt. 13. § (2) bek.

¹¹ Cg.törv.II.32070/1991/.

¹² Ptk. 3:10.§ (1)-(2) bek.

jelenik meg, és a vagyoni érték is a dolog mivoltához kapcsolódik, akkor dologként lehet nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás. Ha viszont a szellem alkotás lényege nem annak fizikai megjelenésében áll, akkor a vagyoni érték a szellemi alkotáshoz kapcsolódó jogokból eredhet, tehát nem az alkotást, hanem az alkotásra vonatkozó vagyoni jogot lehet csak nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként gazdasági társaság vagyonának részévé tenni.”¹³

A Polgári Törvénykönyv puritán apport meghatározása azonban megítélésem szerint nem feltétlenül tekinthető egyben a legjobbnak is a szellemi alkotások apportálása tekintetében. A XXI. század a műszaki technológia hihetetlenül felgyorsult fejlődésének az időszaka, éppen ezért a napjainkban alapított és működtetett gazdasági társaságok vagyonában igen jelentős részt foglalnak el a szellemi alkotások és ehhez kapcsolódóan, vagy akár önállóan is a know-how. A napjainkban „divatos” start up cégek legtöbbször az innováció, a kutatás-fejlesztés a közös nevezője. Ez pedig azt jelenti, hogy vagyonukban és tevékenységükben is fontos szerepet játszanak a szabadalmak, védjegyek, más szellemi alkotások és mindenekelőtt a know-how.

„A klasszikus iparjogvédelem eszközei közül a legnagyobb szerepe a szabadalom és védjegy intézményeinek van, ugyanakkor, ha az oltalom tárgyát képező piaci megoldások üzleti értékét vizsgáljuk, akkor érezzük, hogy ezen oltalmak létezése önmagában még nem tudja az üzleti sikert garantálni. Ezek a kizárólagos jogok a teljes üzleti rendszernek csak szilárd, jól körülhatárolt vázát alkotják, melyhez a know-how elengedhetetlenül és jelentőségteljesen kapcsolódik.”¹⁴

A know-how jelentőségének felismerése megjelenik a Ptk-ban, amikor a személyhez fűződő jogok körében az üzleti titokhoz való jogként, ahhoz kapcsolódva szabályozza azt. E normában a jogalkotó ki mondja, hogy az üzleti titokkal azonos védelemben részesül az azonosí-

¹³ Faludi Gábor: A felhasználási szerződés jogi természete In: Liber Amicorum Studia L. Vékás Dedicata ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 1999. 89-90.p. (forrás: Kisfaludi András-Faludi Gábor: Szerzői művek, mint a társasági vagyonhoz való nem pénzbeli hozzájárulások; Kézirat, 1995. az Sztj. felülvizsgálata számára készült tanulmány 10.p.)

¹⁴ Lantos Mihály: A know-how összetevő szerepe és jelentősége szabadalmi és védjegy licencia szerződésekben

A Szellemi Tulajdon Világnapja alkalmával elhangzott előadás szerkesztett változat 1.p.www.mie.org.hu/eloadások_2011_konf/Szellemi_Tulajdon/2011_04_27_Lantos.pdf

tásra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása, ha a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra.¹⁵ Mindezek a magatartások akkor minősülnek jogsértőnek, ha a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértik vagy veszélyeztetik.¹⁶ A jogalkotó a titokvédelmi szabályok megalkotásánál lényegében a TRIPS Egyezmény¹⁷ 39.1. és 2. cikk által rögzített titokvédelmi előírásokat adaptálja, melynek értelmében a természetes vagy jogi személyeknek lehetőséget kell adni arra, hogy a jogosan ellenőrzésük alá tartozó információ a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes módon, hozzájárulásuk nélkül mások által való megszerzését vagy felhasználását és nyilvánosságra hozatalát megakadályozzák, amíg az ilyen információ kereskedelmi értékkel bír és egyrészt titkos, másrészt a titokban tartása érdekében a jogosult ésszerű lépéseket tett. Az egyezmény szerint titoknak akkor minősül az információ, ha mint egységes egész vagy elemei bármely megjelenése és összeállítása általánosan nem ismert vagy könnyen nem ismerhető meg az olyan körökben mozgó személyek számára, akik rendes körülmények között az említett információval foglalkoznak.

A Ptk. más szavakkal, de ugyanilyen módon határozza meg az üzleti titok fogalmát, mikor kimondja, hogy üzleti titok minden olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amely gazdasági tevékenységhez kapcsolódik, és nem közismert, illetőleg az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető, valamint a jogosultat a titok megőrzésével kapcsolatban felróhatóság nem terheli, azaz a titokban tartás érdekében a jogosult a szükséges (elvárható) intézkedéseket megtette¹⁸.

A jogszabály által biztosított védelem alól néhány kivétel is meghatározásra került. Nem lehet védelemre hivatkozni ugyanis azzal szemben, aki a védett ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő hasonló ismerethez a jogosulttól független fejlesztéssel vagy jogszerűen megszerzett termék vagy jogszerűen igénybevett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján jutott hozzá.¹⁹ Ezek a kivétel szabályok, a know-how-hoz, mint védett ismerethez fűződő jog korlátaiként is felfoghatók. A

¹⁵ Ptk.2:47.§ (2) bekezdés

¹⁶ Ptk.2:47.§ (1) bekezdés

¹⁷ Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights 1994.

¹⁸ Régi Ptk. 81. § (2) bekezdés

¹⁹ Ptk. 2:47.§ (2) bekezdés

know-how-nak minősülő megoldásra mások is rájöhetnek saját kutatás-fejlesztési tevékenységük keretében. Ilyen rendkívül gyors technológiai fejlődést produkáló korban a védett ismertek hamar meghaladottá, elavulttá válhatnak. Mindezek a nagyon is reális lehetőségek könnyen megfoszthatják a know-how-t a fogalmi elemeitől, nevezetesen, hogy titkosak, illetve hogy gazdasági értékkel bírnak. Ebből következően a know-how csak bizonyos időtartamig bír vagyoni értékkel, csak meghatározott időn belül forgalomképes. Ezzel visszajutottunk a know-how gazdasági társaság vagyonába történő apportálásának a problémájához. E tekintetben ugyanis az apport értékének a meghatározása nagy nehézségekbe ütközik. A know-how tényleges és valóságos (objektív) értékének a megállapítása lényegében lehetetlen, olyan sok tényező befolyásolja azt.

A know-how, mint apport értékének meghatározása leginkább ott jelent problémát, (pl. az említett start-up cégek), ahol a vállalkozás éppen valamilyen innováció megvalósítására irányul és a tagok által nyújtott vagyoni hozzájárulásokon belül a szellemi alkotás, vagy védett ismeret, mint apport jelentősége a legnagyobb. De különös jelentősége van az apport érték meghatározásának a tőzsdére bevezetendő vagy a tőzsdére már bevezetett részvénytársaságok esetében is. A tőzsdén forgalmazott részvények értéke ugyanis többek között a kibocsátó Rt. alaptőkéjének az értékétől függ. Az alaptőke a részvényesek által szolgáltatott – a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének megfelelő értékű - vagyoni hozzájárulásból tevődik össze, és a vagyoni hozzájárulások körében szerepelhet apportként bevitt know-how is. A know-how valódi értékének megállapítása tehát elsőrendű jelentőségű a befektetők védelme szempontjából.

Talán ezért is nehezményezhető, hogy az új szabályozás nem emeli ki külön a szellemi alkotásokat apport tárgyként, holott jelentőségük éppen a mi korunkban vitathatatlan. Az új Polgári Törvénykönyv megalkotásának az volt az egyik indoka, hogy a benne foglalt normáknak az új évezred társadalmi környezetének, gazdasági körülményeinek, feltételeinek való megfelelést biztosítsa. Ehhez képest a kodifikáció eredménye éppen ezeknek a követelményeknek nem felel meg. Az innovációnak a társas vállalkozásokban betöltött kiemelkedő szerepe, és ennek megfelelően a szellemi alkotásoknak a társaság vagyonában elfoglalt különös jelentősége olyan kérdés, amire a gazdasági társaságok szabályozásánál tekintettel kellett volna lenni.

A know-how, mint apport vagyoni értékének meghatározása nehéz művelet. Erre tér ki Lantos Mihály is említett munkájában, amikor úgy fogalmaz, hogy a know-how szerepe és tartalma nagymértékben eltér attól függően, hogy valamely műszaki megoldáshoz kapcsolódó technikai know-how-ról vagy a piaci jelenléttel összefüggő, a minőséggel, marketinggel kapcsolatos üzleti know-how-ról van szó. A technológiai know-how a termék előállításánál, illetőleg az előállítás más részére történő engedélyezésénél bír meghatározó jelentőséggel, az üzleti know-how pedig a termék teljes értékesítési folyamatát fogja át (a reklámtól az értékesítési hálózat kiépítésén, a garancia feltételeinek biztosításán, a fogyasztói igények felmérésén át, az üzleti kapcsolatok kiépítéséig)²⁰. Az apportált know-how értékét az is befolyásolja, hogy az adott speciális ismeret megvalósításához milyen személyi feltételek, és anyagi ráfordítások szükségesek, illetve, hogy korai fázisban van-e az innováció avagy sem.

Mindezek után nehéz helyzetben van az a tag, aki védett ismeretet kíván apportálni, és neki kell az értékét meghatározni. Márpedig - a zártkörű részvénytársaságokat leszámítva – a gazdasági társaságok többi formáinál nem kötelező az apport értékének meghatározása céljából könyvvizsgáló avagy pénzügyi szakértő igénybevétele. A know-how értékének megállapítása illetve becslése pedig leginkább pénzügyi szakember által végezhető a várható hozam és költség elemzésével, vagy összehasonlító vizsgálattal. Talán nem lett volna haszontalan a közkereseti, betéti és korlátolt felelősségű társaságok esetében is az apport speciális tárgyai esetében könyvvizsgáló vagy szakértő igénybevitelét kötelező jelleggel előírni.

II. A szellemi alkotások és szellemi alkotásokhoz fűződő jogok a jogbérleti szerződésben

A 2013. évi V. törvény a franchise bizonyos elemeinek szabályozásával új szerződéstípust iktatott a Polgári Törvénykönyvbe jogbérleti szerződés elnevezéssel.

E - franchise szerződésből származtatott - új szerződés tipizálása nehézségekbe ütközik, mivel rendkívül összetett, gondossági, és eredménykötelmi, valamint adásvételi elemeket is magában foglaló szerződés, melynek a középpontjában azonban a használat áll. A Ptk.-beli el-

²⁰ Lantos Mihály: Id.mű 2-3.p

nevezés alapján tehát a használati kötelek csoportjába (is) sorolhatjuk. A szerződés sajátossága továbbá – ahogy a használati kötelek általában –, hogy tartós jogviszonyt keletkeztet. „A franchise szerződés a vállalkozások közötti tartós együttműködést, zárt gazdasági és jogi kapcsolatrendszerrel hoz létre.”²¹

A jogbérleti szerződés alapján a jogbérletbe adó szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakkhoz, illetve védett ismeret-
hez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezésére, a jogbérletbe vevő termékeknek, illetve szolgáltatásoknak a szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakként, illetve védett ismeretként a felhasználásával, hasznosításával vagy használatával történő előállítására, illetve értékesítésére és díj fizetésére köteles.²²

A jogbérleti szerződés közvetlen és közvetett tárgyának megközelítéséhez a franchise-ból kell kiindulnunk. A franchise rendszer olyan hasznosítható, piaci értékkel bíró vállalkozási gyakorlat, amely valamely szellemi alkotás (szabadalom, használati minta, ipari minta, védjegy, szerzői jog) és annak használata (licencia), továbbá termelési, értékesítési, szolgáltatási tapasztalat (know-how), valamint áruk értékesítését előmozdító jogok (cégnév, márkanév, megkülönböztető jelzés stb.), értékesítési formák és egyéb más szolgáltatások együtteséből áll.²³ Ebben a rendszerben tehát szintén a know-how-é a meghatározó szerep.

A jogbérleti szerződés közvetlen tárgya szerzői és iparjogvédelmi jogokkal védett oltalmi tárgyakkhoz és védett ismeretekhez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási és használati jog engedélyezése (ipari és szellemi tulajdonon fennálló jogösszesség használatának átengedése).

A jogbérleti szerződés közvetett tárgya a szellemi tulajdon körébe tartozó:

- a) szerzői jog által védett oltalmi tárgyak²⁴

²¹ Ujváriné Antal Edit: Franchise szerződés In: Kereskedelmi szerződések Egyetemi jegyzet Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.

²² Ptk. 6:376.§

²³ Ujváriné Antal Edit: Franchise szerződés In: Kereskedelmi szerződések

²⁴ Szerzői jogi védelem alá tartozik - függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e - az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,

b) a nyilvánosan tartott beszéd,

c) a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver) akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is,

- b) és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyak (szabadalom, használati minta, formatervezési minták, mikrochipek, mikroelektromikai félvezető termékek topográfiája, védjegy, földrajzi árujelzők-eredetmegjelölések és földrajzi jelzések)
- c) védett ismeret (know-how – amint az a fentiekben részletes kifejtésre került - azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása²⁵. A törvény e feltételeknek való megfelelést az üzleti titokként megillető védelem biztosítása szempontjából határozza meg. A joggyakorlat további kritériumnak tekinti a széleskörű gazdasági felhasználhatóságot, feltételnek tekinti, hogy még nem vált közkinccsé, továbbá, hogy az adott szervezési, gazdasági, műszaki ismeret ne álljon más jogszabály védelme alatt).

A jogbérleti szerződés alapján keletkező jogviszony keretében a jogbérletbe adó oldalán különböző jogokat és kötelezettségeket határoz meg a jogalkotó. Az alábbiakban a legfontosabb törvény által deklarált jogokat és kötelezettségeket ismertetem a teljesség igénye nélkül.

A jogokat tekintve a jogszabály szerint a jogbérletbe adót a termék és a szolgáltatás előállításával és értékesítésével, valamint a hálózat és az előállított, illetve értékesített dolog jóhírnevének megóvásával kap-

d) a színmű, a zenés színmű, a táncjáték és a némajáték,

e) a zenemű, szöveggel vagy anélkül,

f) a rádió- és a televíziójáték,

g) a filmalkotás és más audiovizuális mű (a továbbiakban együtt: filmalkotás),

h) a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve,

i) a fotóművészeti alkotás,

j) a térképmű és más térképészeti alkotás,

k) az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,

l) a műszaki létesítmény terve,

m) az iparművészeti alkotás és annak terve,

*n)*³ a jelmez, a díszlet és azok terve,

o) az ipari tervezőművészeti alkotás,

*p)*⁴ a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől. 1999. évi LXXVI. tv.

²⁵ Ptk. 2:27.§ (2) bek.

csolatban utasítási jog illeti meg. A jogbérletbe adó a franchise rendszer egységes, megfelelő, és eredményes működése érdekében széles körben adhat utasításokat a jogbérletbe vevőnek, aki ezeket köteles betartani és teljesíteni. Ha a jogbérletbe adó olyan célszerűtlen, szakszerűtlen utasítást ad, amelynek betartása jogszabály, hatósági határozat megsértéséhez, illetőleg más életének, testi épségének, vagyonának veszélyeztetéséhez vezetne a jogbérletbe vevő köteles az utasítás végrehajtását megtagadni. Ha a jogbérletbe adó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, erre a jogbérletbe vevő köteles őt figyelmeztetni. Ha a jogbérletbe adó a figyelmeztetés ellenére fenntartja az utasítását, a jogbérletbe vevő köteles az utasítást teljesíteni; az utasítás teljesítéséből eredő kárért a jogbérletbe adó felel. Azonban a jogbérletbe vevő köteles megtagadni az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértéséhez vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.

A jogbérletbe adó jogosult a szerződésben és az utasításaiban foglaltak teljesítését ellenőrizni. A jogbérletbe adót teljeskörű ellenőrzési jog illeti meg a franchise rendszer, illetőleg a jogbérletbe vevő tevékenysége, a védett jogok felhasználásának, hasznosításának szabályszerűsége, szerződésnek megfelelőisége tekintetében. Természetesen az ellenőrzés folyamán tekintettel kell lennie arra a tényre, hogy a jogbérletbe vevő önálló vállalkozás, és az ő, és egyidejűleg a franchise hálózat hatékony működését nem akadályozhatja.

A jogbérletbe adónak joga van kikötni azt is, hogy a jogbérletbe vevő az értékesítendő terméket vagy alapanyagot tőle, vagy az általa meghatározott személytől köteles beszerezni.

A franchise- működtetésében kiemelkedő szerepe van a reklámozásnak. A franchise rendszert érintő reklám-tevékenység szabályait a kézikönyv rögzíti. A reklámpolitikát minden esetben az átadó határozza meg, a jogbérletbe vevő pedig ennek megfelelően köteles a reklámozási tevékenységet folytatni.

A jogbérletbe adó főkötelezettsége a szerződés alapján a szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakhoz, illetve védett ismerethez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezése a jogbérletbe vevő javára. A jogbérletbe adó a szerződés hatálya alatt köteles biztosítani a jogbérletbe vevő számára a franchise működtetéséhez szükséges felhasználási, hasznosítási és használati jogok folyamatos és zavartalan gyakorlását. A jogbérletbe vevő csak akkor lehet teljes jogú és hatékony tagja a láncolatnak, ha a franchise rendszer

használatához, vagyis az oltalmi tárgyak vagy védett ismeret felhasználásához, használatához szükséges teljes körű tájékoztatást, minden információt a rendelkezésére bocsátanak. A tájékoztatás teljesítésének legfontosabb formáját a franchise rendszer teljes működési mechanizmusának leírását tartalmazó kézikönyv átadása jelenti. A jogbérletbe vevő a szerződés alapján meghatározott jogok folyamatos és zavartalan használatára, hasznosítására, gyakorlására akkor képes, ha a jogbérletbe adó az őt megillető szerzői és iparjogvédelmi jogi oltalmat fenntartja a jogviszony teljes tartama alatt. Erre az őt terhelő jogszavatosság alapján köteles. A törvény mindkét szerződő fél kötelezettségévé teszi a jóhírnév védelmét. Ennek megfelelően a jogbérletbe adó köteles a szerződés szerinti szerzői és iparjogvédelmi jogokkal, valamint védett ismeretekkel összefüggően adott felhasználási, hasznosítási és használati engedélyekkel létrehozott hálózat és az előállított, illetve értékesített termékek és szolgáltatások jóhírnevét megővni. Ez a kötelezettség a franchise hálózat, illetőleg az ott forgalmazott termékek és nyújtott szolgáltatások piaci környezetben kialakított üzleti jó hírnevének, goodwill-jének védelmére terjed ki. A kötelezettségek körében végül a franchise rendszer megfelelő működtetésének fontos elemét képezi a tevékenység megvalósításában résztvevő személyek képzése. A jogbérletbe adó feladatát képezi a jogviszony kezdetén a betanítás, majd ezt követően a folyamatos képzés, továbbképzés biztosítása, szervezése és lebonyolítása.

A jogbérletbe vevő jogi helyzetét tekintve kiemelés érdemel, mint főjogosultság a szerzői és iparjogvédelmi joggal védett oltalmi tárgyak felhasználásának, hasznosításának, használatának joga, valamint az önálló üzletvezetéshez való jog. A jogbérletbe vevő a franchise rendszer önálló vállalkozásban történő hasznosítására vállal kötelezettséget. Az árait önállóan határozhatja meg. Az értékesítés során a jogbérletbe vevő a saját nevében és a saját javára jár el.

A jogbérletbe vevő franchise díj megfizetésére köteles. A franchise díj a franchise rendszerhez kapcsolódó jogbérletbe adói szolgáltatások ellenértékét tartalmazza. Ez egyrészt jelent egy egyszeri díjfizetési kötelezettséget, vagyis a belépési díjat, amely annak az ellenértéke, hogy a jogbérletbe vevő egy jól működő franchise rendszer tagjává vált. Másrészt köteles fizetni a forgalmi jutalékot, amely rendszeresen, időszakonként fizetendő, az adott időszak árbevételének százalékában meghatározott összeget jelent.

Mivel a jogbérletbe vevő más tulajdonában álló vagyoni jogokat használ, ezért alapvető kötelessége a titoktartási kötelezettség. A szerzői

és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakat üzleti titkok övezik, amelyeknek a rendszerbe történő belépéssel a jogbérletbe vevő a birtokába jut. A jogbérletbe vevő köteles a rendelkezésére bocsátott ismereteket megővni, megőrizni, nemcsak a jogviszony fennállása alatt, hanem azon túl is.

A jogbérletbe adót a jogviszony alapján ellátási kötelezettség terheli. Ez azt jelenti, hogy ha a jogbérletbe vevő az értékesítendő terméket vagy a termék előállításához szükséges alapanyagot a jogbérletbe adótól vagy a jogbérletbe adó által meghatározott személytől köteles beszerezni, és a jogbérletbe adó a jogbérletbe vevő megrendelését nem teljesíti, a jogbérletbe vevő jogosult a terméket vagy az alapanyagot máshonnan beszerezni.²⁶

III. Eltérések a két szerződéstípus között a szellemi alkotások tekintetében

A szellemi alkotások, a szerzői és iparjogvédelem oltalma alatt álló tárgyak és a védett ismeretek, azaz a know-how mind a társasági szerződésben, mind a jogbérleti szerződésben fontos szerepet játszanak. A fentiekben megkíséreltem bemutatni, hogy bár ugyanarról van szó, nevezetesen a szellemi tulajdon tárgyait képező dolgokról, jogokról, ismertekekről, mégis ezek más-más módon érvényesülnek, más-más módon vesznek részt a különböző szerződéstípusokban. Összefoglalásul az általam vizsgált két szerződéstípusra vetítetten mutatom be az eltéréseket.

III/1. Szükségszerű-nem szükségszerű

A társasági szerződésben rögzített vagyoni hozzájárulás, ezen belül apport körében nem feltétlenül szerepel szellemi alkotás, vagy arra vonatkozó jog. Az esetek túlnyomó többségében a tagok nem szellemi javakat szolgáltatnak az alapítás során. Kétségtelen azonban, hogy körünk a technikai-technológiai forradalom időszakának minősíthető és ez az innovációs vállalkozások szaporodásához vezet, melyek vagyonaiban

²⁶ A jogbérleti szerződés részletes elemzését lásd bővebben Harsányi Gyöngyi: A jogbérleti szerződés c. munkájában in: Barta Judit – Fazakas Zoltán – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Szuchy Róbert – Ujváriné Antal Edit: Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai, Patrocínium Kiadó, Budapest, 2015. 128-134. p.

szükségszerűen megjelennek a szellemi tulajdon tárgyai. A jogbérleti szerződés esetében viszont a szerződés origójában éppen a szellemi alkotások, vagyis a szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyak, illetve védett ismeretek állnak. Ezek felhasználására, hasznosítására, használatára irányul az egész jogviszony, tehát enélkül nem is keletkezne ilyen szerződés.

III/2. Egy szellemi alkotás – több szellemi alkotás

Míg a társasági jogban, a gazdasági társaságok alapítása és működése körében, ha szellemi alkotás, akár mint dolog, akár mint vagyoni értékű jog, akár mint know-how, az apport tárgyaként szerephez jut is, szinte biztos, hogy az alapító vagy a tag részéről csak egy-egy szerzői mű vagy iparjogvédelmi alkotás hasznosítási jogának átengedésére kerül sor. Ezzel szemben a jogbérleti szerződésben, vagyis a franchise rendszerben szinte tobzódhatnak a szellemi alkotások, ez a szerződéstípus a szellemi javak tárházát foglalja jogi keretbe, „a szellemi alkotások egymással egységes üzleti rendszert alkotnak”²⁷. Ebben a jogviszonyban tehát egyszerre, egyidejűleg nemcsak egy oltalmi tárgy jut szerephez. Darázs Lénárd szerint a franchise jogviszonynak legalább két alapvető tárgya van. A franchise szerződés alapvető tárgya egy üzleti, technikai módszer, eljárás, vagyis egy know-how, amelyet a franchise átadó a franchise keretei között hasznosít a franchise átvevőkkel közösen. Ezt követően az egységes külső megjelenés érdekében a franchise átadó kötelezi a franchise átvevőt, hogy használja a védjegyét, kereskedelmi nevét, márkajelét.²⁸

III/3. Tulajdonba adás – használatba adás

Ha gazdasági társaságba szerzői vagy iparjogvédelmi alkotást, vagy arra irányuló vagyoni értékű jogot, illetve védett ismeretet apportálnak, az tulajdonátruházást jelent, a társaság vagyonának részévé kell, hogy váljanak ezek a javak. A szerzői műre, iparjogvédelmi alkotásra

²⁷ Fuglinszky Ádám: A franchise szerződés helye a szerződési rendszerben, „megérett-e” a kodifikációra a franchise in: A polgári jogi tudományos diákkör évkönyve 1999-2000. Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület Kiadó, Budapest, 2001. 83.p.

²⁸ Darázs Lénárd: Jogbérleti (franchise) szerződés in: Az új Ptk. magyarázata VI/VI. (szerk. Wellmann György) Hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013. 249.p.

vonatkozó, a szerző által a gazdasági társaságnak átengedhető vagyoni értékű jog lehet még a felhasználási jog, amelyet az apportőr felhasználási jog átruházási szerződés keretében ruházhat át a társaságra, saját jogán engedélyezett hasznosítási jogként.

A jogbérleti szerződésnél tulajdonátruházásra nem kerül sor, a jogbérletbe adó, vagy franchise átadó csak használati, felhasználási, hasznosítási jogot engedélyez a saját tulajdonát képező oltalmi tárgyakon, illetve védett ismerten.

III/4. A know-how szűkebb-tágabb kategória

A know-how, ha apport tárgyaként szerepel, a Ptk.-ban meghatározott fogalom érvényesül. A franchise jogviszony keretében azonban jóval tágabbá válik e kategória. A know-how franchise esetén nem olyan ismereteket jelent, amelyek abszolút újak és közkinccsé még nem váltak, azaz titkosak. „A franchise esetében arról van szó, hogy a franchise átadó a saját szellemi alkotásaként magára definiálja, azaz saját működésére nézve összefoglalja azokat a sajátos szervezési, műszaki, gazdasági ismereteket, amelyek őrá, illetve az által kidolgozott rendszerre jellemzőek. Ezek nem abszolút értelemben vett üzleti titkok, hanem azáltal válnak védett és a franchise alapját képező ismeretökké, hogy azt a franchise átadó a saját maga és a franchise rendszere számára definiálja.”²⁹

A jogbérleti szerződés esetében érvényesülő know-how fogalom tehát jóval tágabb keretekben mozog.

III/5. A know-how dominanciája, determináló szerepe

Míg apportként, ha egyáltalán szellemi alkotást apportálnak, az nem feltétlenül know-how. Franchise esetén viszont a know-how az elengedhetetlen elem. „Az átadó által kidolgozott know-how léte, átadása és a rendszer ennek megfelelő működése elengedhetetlen fogalmi feltétele a franchise jogviszonynak, vagyis know-how nélkül nincs franchise.”³⁰

²⁹ Darázs Lénárd: i.m., 250-251.p.

³⁰ Uo.